

Drabet er forbi, eller, som det hedder paa Færøisk: »Grinden er død«. Det deilige klare Vand, hvori Fjældene spillede sig som i en stille Bjærgsø, ligner en stor Blodpøl, og gjennemblødte gaa Færingerne i Land — intet Menneskeliv er gaaet tabt. Den vante Ro afløser den vilde Larm, men Støien begynder snart igjen, thi Glæden over Fangsten er stor, Brændevinen flyder rigelig, og hvor der er Plas, gaar det løs med den gamle nationale Runddans »Ole Morske.«

De dræbte Hvaler, et hundrede og tredive i Tallet, hales op paa Stranden, lægges i lange Linier, og nu skrives der til Vurderingen og Fordelingen, for hvilken der eksisterer meget vidtløftige Reglementer. Men denne overvære vi ikke, vi gaa videre til Island. C. F. Wandel.

I Sabinerbjærgene,

en Reiseerindring

af

C. St. A. Bille.

(Fortsat.)

Fra Palestrina vandrede vi den næste Morgen tilfods over Cavi — eller Cave, thi begge Former høres — til Genazzano. Et Æsel bar vor lette Bagage, og en gammel Fyr, som mere lededes af Æslet, end han ledede det, skulde tillige være vor Fører. Det er en herlig Vei, næsten hele Tiden i Skygge. Man gaar imellem Vinhaver, hvor nu de fine, rødliggrønne Skud begyndte at finde deres Vei fra de knortede og vredne Stammer op i det Fletteværk af Rør, hvor Druerne skulde udvikle sig under Solens og den milde Lufts Paavirkning. Dalen er bevoxet med mægtige Kastanier og med Valnødtræer, hvis Frugter her skulde kunne blive saa store som Æbler. En lille Flod kommer os brusende imøde og iler afsted til Saccodalen; en malerisk Bro paa syv Buer fører hen over den. Det varer ikke længe, førend vi have Byen Cavi foran os, en lille Flække, hvis plumpe Huse ligge samlet i steile Gader; den tilhører endnu Colonnaerne, paa Torvet staar som Familiens gamle Vaabenmærke en Søile. Høit oppe paa Bjærgkammen ligger ovenover Cavi en anden By, som paa en Maade hører sammen med den: Rocca di Cavi. Dette stadig tilbagevendende Forhold med en By nede i Dalen og en anden paa Fjældet ovenover, der fører Navn af den førstes »Rocca«, trænger til en lille Forklaring. Landskabet Latium har fra de ældste Tider indtil nu været et Hjem alene for Agerdyrkning og Kvægavl, medens Handel og Industri næsten ikke kjædes; derfor træffer man ingen store Byer, kun Smaaflekke, hvor Baronerne og deres Fæstere eller Forpagtere vare samlede indenfor stærke Mure. Som oftest havde da Godsherren sin Bolig i et Klippeslot eller Castel (»Arx« eller »Rocca«), en skummel Fæstning paa Fundamenter af kyklopiske Mure med svære Taarne og crenelerede Vægtergange, medens Vassallerne og de livegne Arbeidere levede i fattige og tæt sammenklyngede Huse ved Borgens Fod. Baronen, en vild og barsk Ridder, var som en lille Konge i sit Territorium; han alene eiede Jorden, han var Herre over sine Undergivnes Liv og Død, den eneste Ihændeher af Domnermyndigheden. Besad han flere Eiendomme, indsatte han en Vicar, og hvor Paven selv eller Kirken var Godsherre, udøvedes Myndigheden ved en Castellan, hvis Tugt ofte var endnu strengere end Ridderens. Denne Baronernes og Klostrenes Jurisdictionsmyndighed fortsattes langt ned i Tiden; Paverne havde ikke Magt til at bryde disse Privilegier, og der var ingen oplyst eller velhavende Borgerstand, som kunde danne en Modvægt imod Godsherrernes Magt. Den raa og voldsomme Landadel var i disse Bjærg fjærnet fra enhver Paavirkning af Tidens fremadskridende Aand, dens overstrømmende Kraft søgte en Tumbleplads i indbyrdes blodige Kampe, i hvilke det altid gik ud over de Undergivne, og Barbariet vedblev at herske i disse Egne, længe efterat det øvrige Italien havde gjort sine vidunderlige aandelige og materielle Fremskridt. De mindre communale Samfund, som andesteds brøde igjennem Lenstidens Barbari og Adelsvælden, kunde ikke tænkes i disse Egne, hvor der kun fandtes udpinte Bønder og elendige Hyrder; Baronerne og Munkene bleve her ved at spille Herrer. Sporene af denne Tilstand ere endnu kjendelige i Latium. Store Strækninger, som kunde være frugtbare Marker, ligge hen udyrkede, et Krat af vilde Buske bedækker paa mange Steder Høie og Dale, som kunde bære frugtbar Sæd, og over disse Ørkener svæver endnu truende paa Bjærgkammen en »Rocca« med Levningerne af det gamle Castel. Nu er Godsherrens Jurisdictionret brudt, Landets almindelige Love gjælde, men Eiendomsforholdet er endnu det samme som i gamle Dage, og Befolkningen er

ligesaa fattig og udpint som fordem. Armoden og Vanens Magt holde Beboerne fangne i det usle Hjem, hvor deres Vugge har staaet. Paa Markerne og mellem Vinhaverne søger man forgjæves en menneskelig Bolig; alle Beboerne ere endnu trængte sammen i de snævre og usunde Byer indenfor de gamle Mure, eller have deres Huse klistrede som Svalereder oppe omkring Castellet paa Roccaen; herfra stige de hver Morgen ned i Dalen og vandre lange Veie, ofte flere Mil, til deres Marker eller Vigner, for saa om Aftenen igjen at stige mæisommeligt opad, belæssede med Grøntsager, Frugter, Korn eller Hø, thi ved deres Hus have de ikke den mindste Smule Have. Retssikkerheden vilde maaske nu tillade en Udflytning, men saa længe Bonden ikke eier den Mark, han dyrker i sit Ansigts Svød, saa længe han kun er Forpagter paa et kort Aaremaal, kan han ikke bygge sig noget Hus.

Lidt forbi Cavi, efterat man har passeret en ensom Madonnakirke, bøier en malerisk Fodsti til venstre og fører langs Bjergets Fod gennem Haver og Vigner, over rislende Smaabække og grønne Kløfter til Genazzano. Den brede og vidtstrakte Saccodal, indhøget af Sabinerne paa den ene og Volskerne paa den anden Side, aabner sig her for Blikket; et godt Stykke borte ligger paa Volskersiden Byen Paliano med sit hvide Castel, atter en af Colonnaernes Familiebesiddelser, og bagved den tegner det mindeværdige gamle Anagni sig fra sin Fjældtop imod Horizonten. Det nære Genazzano synes herfra at ligge næsten i en Dal; den langstrakte Tufklippe, paa hvilken Byen er opført, behersker dog i Virkeligheden den omliggende Egn, og da vi have gennemvandret de foraarsfriske Lunde af Oliven- og Kastanietræer, mærke vi ogsaa, at vi skulde ikke saa lidt tilveirs for at naa op til den svære Port med dens crenelerede Murkam, hvorigjennem man stiger op til Genazzano. Stadens Guddom melder sig strax for den Indtrædende; allerede et af de allerførste Huse ved Porten bærer et grelt Frescomaleri, hvor det hellige Billede af *Madonna del buon consiglio* svæver gennem Luften, baaret af Englehænder, medens Pilegrimsskarer drage efter det. Skumle og mørke ere Gaderne i Genazzano, de gaa steilt op og ned, følgende Tufklippens Form, Stenhuse se saa fattige ud, og ud fra de aabne Døre strømmer en blandet Duft, i hvilken Hvidløgen dominerer. Rynkede gamle Kjællinger og støiende Børn ere de eneste Beboere, som vi se, og fra enhver af dem lyder Tiggerraabet om en *hajoco*, forstærket med et eftertrykkeligt *Mossiu*; Mændene og de yngre Kvinder ere sysselsatte i Vingaardene. Langs en Mur, der kanter den steile Fjældvæg, og over hvis Kam vi af og til faa et prægtigt Kig ud i Dalen, komme vi op til Torvet, der naturligvis ogsaa hedder Piazza Imperiale, og vandre ad Sten-trappen i Hjørnet op til »Vetturinens Hus«, der nu er det eneste Gæstgiversted i Byen. I den lave, flisebelagte Stue, som er bestemt for finere Gæster, havde vi et uventet og behageligt Møde. Paa Jærnbanen fra Rom havde vi været i Følge med den bekjendte tyske Historiskriver Dr. Gregorovius, men han og hans to Ledsagere vare stegne ud ved Velletri; i Palestrina hos den tykke Arplna stødte vi om Aftenen sammen igjen med det lille Selskab og gjorde da indbyrdes Bekjendtskab, men vore Veie skiltes atter ad. Et Tilfælde havde nu bragt dem til Genazzano, og vi fik derved Leilighed til atter at tilbringe en kort Tid sammen med den elskværdige og fordringsløse Lærde, hvis Værk om Roms Historie i Middeldalderen ikke blot er Frugten af en grundig og udholdende Forsken, men helt igjennem bærer Vidne om ædel Livsanskuelse og poetisk Aand, et classisk Værk, der vil bevare sin Plads i den historiske Literaturs forreste Række, og hvis Forfatter man bør holde det tilgode, om han undertiden giver efter for en noget for varm tysk Nationalfølelse og fra Roms Middeldalder lader sig lidt for ofte rive hen til Forherligelse af Sedan, hvor Tyskland efter hans Mening har erobret Verdensscepteret. Romerne have ydet Gregorovius deres Paaskjønnelse ved at gjøre ham til Æresborger, en sjælden, men her fuldt fortjent Hædersbevisning, og han nyder overalt i Italien stor Anseelse. Enhver Romafarer skylder ham Erkjendtlighed, thi Faa have bidraget mere end han til at aabne Blikket for den evige Stads historiske Poesi, og selv den, der ikke er naaet igjennem de otte store Bind af hans Værk, staar ubevidst i hans Gjæld, thi saare meget af det, der nu gennem Reiseskildringer og Haandbøger er blevet Alverdens fælles Eie, er laant fra ham og er Frugten af hans Arbeide. Gregorovius er hjemme i Rom og i Latium som yderst faa Italienerne, og da han derfor gav os det Raad ikke at fortsætte Veien til Olevano, førend vi havde gjort en Udflygt til San Vito, betænkte vi os ikke paa at følge hans Opfordring.

Det holdt haardt at faa nogen Befordring. Vet-

urinens Vogne vare alle borte, Æslerne og Muldyrene vare langt nede i Markerne og Vignerne, hvorfra de ikke kom hjem før Solnedgang; vore udsendte Bud kom det ene efter det andet tilbage med uforrettet Sag. Heldigvis passerede i det Samme en sværløbet og skummel Fyr Torvet, drivende to Muldyr, belæssede med Gjødning; man har ikke Raad at være kræsen i Sabinerbjærgene, altsaa fik vi Manden til at lade sin Gjødning vente og ombytte sine Straasække med et Par plumpe Sadler, dermed vare Ridehestene færdige.

Genazzano er ikke nogen lille By, den maa tælle sine 5 eller 6000 Indbyggere, og naar man ser noget nærmere til paa Husene, der ligge uregelmæssig kastede imellem og over hverandre, finder man ikke faa Spor af en Architektur, som tyder paa svundne Dages Herlighed: her nogle gothiske Vinduer, hist et Ornament af gjennembrudt Sten eller en Søile. Bergsøes livlige, men lidt fantastiske Roman »I Sabinerbjærgene« har ypperlig skildret Byens Fysiognomi og det Totalindtryk, som den fremkalder; den communale Realighed synes ikke at have gjort synderlige Fremskridt siden den rødnesede Gubernatores og Signor Carnevals Dage, Møgbunken ligger endnu ved Porten, og i de snævre, steile Gyder, som krydse de nogenlunde passable Hovedgader, er der den samme Flod af Snavs. Men vi ere snart ude af Byen, mellem disse Huse styre vi vor Vei hen til en Port, som fører os ind i det firkantede Gaardsrum af Colonnaernes gamle Borg. Igjen et forladt Slot, ikke endnu nogen Ruin, thi Murene staa, Salene og Kamrene ere endnu tilgængelige, men forfaldet, øde, kun beboet af Ugler og Flaggermus, med knuste Ruder og lemlæstede Marmorfigurer, overgroet af Epheu og Slyngplanter, med dinglende Rester af Trævaabenskjolde, som engang for en Snos Aar siden, da en Colonna flygtig gjæstede det gamle Slot, bleve ophængte som Decoration. Og dog er det en stolt Eiendom, et Familieslot, som vel fortjente at fredes for sine store Minders og sin skønne Beliggenheds Skyld. Martin V., den af Conciliet i Constanz valgte Pave, som endte det store Schisma i Kirken, tilhørte Slægten Colonna; han var født i Genazzano, han elskede dette Sted, og han opførte i Aaret 1425 den endnu eksisterende Borg, hvor han selv tilbragte flere Sommer, og hvor i flere Aarhundreder efter ham Colonnaerne tyede hen i den varme Aarstid; paa Salenes Vægge er der endnu afblegede Spor af Frescomalerier, forestillende de talrige Stæder i Latium og Roms Campagna, som tilhørte den mægtige Slægt. Det nuværende Forfald gjør det vanskeligt at forestille sig den fordums Pragt; den forsømte Skov, som strækker sig hinsides Slottet, og gennem hvilken nu Landeveien fører, var engang en herlig Park med skønne Haveanlæg, Statuer og Tempel. Ad den brede Bro, som paa vældige Stenbuer er ført over Kløften, er der faret lystige Tog af skønne Damer og ædle Riddere. De afbrudte Buer, næsten skjulte under en frodig Vegetation, som vi passere forbi, ere Levninger af en hel Vandledning, som var anlagt for at føre Vandet fra en Bjærgsø til Parkens Vandspring og til et Bad, hvoraf der endnu er Rester tilbage. Hvor Borgens Territorium ender, begynder Klosters; San Pio er nu ogsaa forladt, kun en enkelt Munk er bleven tilbage som Castellan og sniger sig forknytt omkring mellem Cypresserne og Laurbærbuskene.

Via Empolitana, der fører op til San Vito, gaar langs en skovbevoxet Klippeskraaning, paa hvis Høideryg vi nu have Rocca di Cavi fra den modsatte Side og en endnu ensommere, endnu mere utilgængelig Klippeby, Capranica, hvis graa Fæstning med det svære Taarn vedbliver at være synlig for os, hvorledes end Veien slynger sig. Vi se ud over hele den skønne Garigliano-Dal, en vid Aabning mellem Fjældene, et bølgeformigt Terrain med venlige Skove og grønne Marker, men ogsaa med store øde Strækninger, fyldte med mosgroede Stene, gennemstrømmet af den blinkende Flod. En Krans af herlige Bjærg omgiver dette Prospect; Skyerne, som glide afsted i den lette Vind, føre deres Skygger hen over Klippespringene og lade det storartede, alvorlige Landskab spille i alle Farvetoner. Der hviler en ensom Majestæt over disse Egne; Tanken løfter sig fra Døgnets Smaalighed blandt disse Levninger af svunden Storhed og talrige Mindes om henrundne Dages Begivenheder. Det tager et Par Timer at naa San Vito, og først ved den sidste Bugt af Veien faar man Øie paa den lille By, der ligger oppe paa en Klippe og er tæt samlet omkring en Kirke, der øiensynlig engang har været et Castel. Et Besøg af Tourister var, lod det til, en usædvanlig Begivenhed i San Vito. Vort lille Tog vakte stor Opsigt, og ved det snavsede lille Osteri, hvor vi standsede for at læske vor Tørst i Egnens skarpe Vin, samlede vi en hel Skare af godmodige Nysgjærrige om os. Paa Grønsværet omkring Kirken